

LES TRADUCCIONS DE L'HONGARÈS A CATALUNYA EN LA IMMEDIATA POSTGUERRA (1939-1945)

1. PRESENTACIÓ

Amb aquesta comunicació, part d'una tesi doctoral en fase d'elaboració, es pretén, en primer lloc, oferir un panorama del coneixement de la cultura hongaresa a Catalunya en el període indicat; en segon lloc, presentar un cens de les editorials i els traductors que hi estaven implicats, i finalment, fer un inventari de les traduccions, tot indicant la primera edició i les posteriors reedicions. Encara que aquestes reedicions caiguin fora del període estudiat, és interessant fer-ne menció per poder-ne fer un seguiment al llarg dels anys i avaluar-ne així la fortuna posterior en el pas per diferents editorials.

2. GÈNERES I AUTORS TRADUÏTS

De totes les traduccions resultants del buidatge, vint-i-vuit són obres de ficció literària, corresponents als autors László Bús Fekete, Mihály Földi, Géza Gárdonyi, Jenő Heltai, Ferenc Herczeg, Frigyes Karinthy, Ferenc Körmendi, Ferenc Molnár, Zoltán Nagyiványi, i Lajos Zilahy. La resta de traduccions són de biografies (Imre Gyomai, Franz Liszt, Andor Németh, Romola Pulszky de Ni-jinsky i Lajos Zilahy), religió (László Endrődy i Tihamér Tóth) i didàctica ([Béla] Zsolt). Començo en primer lloc per les obres que no són de ficció i, seguidament, tracto les traduccions d'obres de ficció, que són molt més nombroses.

2.1 *Biografia*

Imre Gyomai

L'obra *Schumann y Clara*, d'Imre Gyomai, és una traducció d'Alfons Nadal, publicada el 1944 a la col·lecció La Estrella de Mar de l'editorial Iberia de

Joaquim Gil. El text original prové de *La vie douloureuse de Schumann* i, per tant, es tracta d'una traducció indirecta del francès. L'obra és una biografia de la pianista i compositora alemanya Clara Schumann (1819-1896), el cognom real de la qual és Wieck, però va adquirir el de Schumann del seu marit, el compositor Robert Schumann (1810-1856). En el període estudiat, consta publicada també la traducció de l'obra d'Imre Gyomai *La vida tierna y patética de Franz Schubert*, traduïda per J. Caro i publicada el 1942 a la mateixa editorial dins la mateixa col·lecció, amb il·lustracions de M. Tormo.

Franz Liszt

La biografia *Chopin*, escrita per Franz Liszt originàriament en francès, va ser traduïda per Josep Maria Borràs de Quadras i publicada a la col·lecció Mozart de l'editorial Ave. A la base de dades del treball en consten dues edicions, una del 1941 i l'altre del 1942, totes dues amb un prefaci molt dens de Camille Mauclair titulat *Ante la tumba de Liszt*. L'editorial Ave va publicar una tercera edició de la mateixa traducció de Josep Maria Borràs de Quadras el 1955 i, en un petit text introductori de l'editorial, s'explica que el text original és d'un estil recargolat, la qual cosa dificulta molt la traducció. Si es pretén fer una traducció literal, resulta inintel·ligible i, en canvi, amb una traducció lliure es desvirtua el caràcter de l'obra.

D'aquesta obra, al catàleg de la BNE, n'hi consten quatre edicions més: una traducció de Josep Farran i Mayoral publicada el 1946 a Hispano Americana de Ediciones, amb pròleg d'Alfredo Cortot; dues edicions, de 1967 i 1979, amb pròleg i traducció de Carlos Bosch i publicades a la col·lecció «Austral» de l'editorial Espasa Calpe i, per últim, una nova edició publicada l'any 2002 a Palma de Mallorca per l'editorial Cort. Al CCUC, no hi apareixen totes aquestes edicions, però, en canvi, n'hi apareixen dues altres de publicades a la col·lecció «Austral» de l'editorial Espasa Calpe, una de 1946 i una de 1952.

Andor Németh

De l'autor Andor Németh em consten traduïdes les obres *Napoleón III* i *Metternich y su tiempo*. En el cas de *Napoleón III*, es tracta d'una traducció de Ferenc Olivér Brachfeld, publicada el 1942 a la col·lecció «Historia» de l'editorial Ibérica. Segons explica un text introductori d'un exemplar del llibre, l'autor traça un retrat humà de l'emperador dictatorial francès, tot fent èmfasi en la figura de l'espanyola Eugènia de Montijo. En el cas de *Metternich y su tiempo*, la traducció és de Javier Carballo i es va publicar el 1941 a l'editorial Tartessos, del traductor i editor Brachfeld. Segons he pogut veure en un exemplar d'aquest llibre, el nom de l'autor figura com a Endre, una variant d'Andor.

Romola Pulszky de Nijinsky

L'obra *Vida de Nijinsky* és una traducció de Ferenc Olivér Brachfeld, publicada el 1944 a la col·lecció «Ser o no ser» de l'editorial Destino. Es tracta d'una biografia escrita per Romola Pulszky, muller del ballarí rus Vaslav Fomich Nijinsky. El títol original és *Nizsinszkij élete*. Al catàleg de la BNE hi ha dues edicions publicades a Destino el 1962 i el 1983; totes dues reproduïen la traducció de la primera edició, de Ferenc Olivér Brachfeld i Rafael Vázquez Zamora. Al CCUC, a més a més, hi consta una edició del 1953 publicada també a Destino. Personalment he pogut consultar totes quatre edicions d'aquesta obra.

A l'edició del 1953 i a les altres dues edicions, publicades posteriorment a la mort de Nijinsky, hi ha incorporada una nota editorial en què s'explica que el volum inclou un segon llibre escrit per Romola titulat *Los últimos años de Nijinsky*. Tal com indica el títol, amplia l'anterior biografia publicada el 1944 amb el relat dels últims anys de Nijinsky fins a la seva mort el 1950. La traducció d'aquesta segona part és a càrrec de Rafael Vázquez Zamora. Les notes a peu de pàgina són les mateixes en totes les edicions. Només contenen il·lustracions i fotografies les edicions del 1953 i del 1962. A les dues últimes edicions, del 1962 i del 1983, s'aprofita exactament el mateix text introductori present a l'edició original, amb molt lleugeres modificacions.

Lajos Zilahy

Publicada el 1945 a l'editorial Lara, em consta una autobiografia de Lajos Zilahy traduïda per Ferenc Olivér Brachfeld. Porta per títol *La vida de un escritor* i consta com a primera edició. Es va imprimir als tallers gràfics d'Ariel i, segons figura a la mateixa pàgina, la sobrecoberta és obra d'«Ene». Conté un pròleg del traductor que ressalta l'èxit de Lajos Zilahy.

2.2 Religió

László Endrődy

De l'autor László Endrődy, a la base de dades en consta la traducció de l'obra *¡La vida por Cristo! Vida de Esteban Kaszap (1916-1935)*, feta per Antonio Sancho i publicada l'any 1943 a la Librería Religiosa. Consta com a tercera edició, però no m'ha estat possible localitzar-ne cap altra edició anterior.

Tihamér Tóth

Va néixer el 1889 i va morir el 1939. L'obra de Tihamér Tóth *Castidad y juventud* va ser traduïda per L. C. Ramírez, de la Companyia de Jesús. La sego-

na edició es va publicar el 1940 a l'editorial Catòlica Casals, però la primera edició, la desconec. A la BNE, només hi apareix aquesta segona edició i el títol va acompanyat de *Consejos a los jóvenes para que permanezcan puros*.

2.3 Didàctica

Zsolt

Aquest és un cas molt enigmàtic. L'obra traduïda, de l'hongarès, porta per títol *Recreate y pinta*. Se'n desconeix el traductor i no ha estat possible localitzar-la enlloc, però aparentment es tracta d'un llibre pràctic. L'autor consta simplement com a Zsolt i possiblement es tracta del mateix Béla Zsolt que figura com a autor del relat *La primera noche*, dins l'antologia d'humoristes hongaresos a què em referiré al punt 2.4. Es va publicar el 1941 a l'editorial Roma, de Pedro Manén, i figura com a quarta edició. Tot i això, a la BNE no consta ni aquesta ni les anteriors edicions.

2.4 Ficció

Entre totes les traduccions hongareses de la base de dades, hi trobem una obra singular en què consten múltiples autors: *Antología de Humoristas Húngaros Contemporáneos*. Es tracta d'una selecció de literatura humorística hongaresa feta per dos traductors: Andrés Revész i José García Mercadal. Es va publicar originàriament el 1922 a l'editorial Calpe de Madrid i el 1945 la va recuperar Josep Janés per a la seva col·lecció «Al Monigote de Papel», destinada a novel·les humorístiques, amb il·lustracions d'Enrique Clusells i pròleg d'Andrés Revész, traductor original de la primera edició a Calpe.

Els autors que consten a la primera edició són: Zoltán Ambrus, Andor Gábor, Jenő Heltai, Ferenc Herczeg, Mór Jókai, Frigyes Karinthy, Andor Kozma, Kálmán Mikszáth, Ferenc Molnár, Károly Murai, Viktor Rákosi, Béla Szenes i István Szomaházy. L'edició del 1945 apareix notablement ampliada amb els següents autors: Margit Bethlen, János Bókay, Géza Gárdonyi, Sándor Hegedüs, Jenő Kemechey, Károly Kisfaludy, Károly Koncz, Géza Laczkó, Ferenc Móra, Zsigmond Móricz, Gyula Pekár, Miklós Simor, Adorján Stella, Miklós Surányi, Tibor Székely, Zoltán Szitnyai, Lajos Thury, István Tömörkény, Sándor Török, Lajos Zilahy i Béla Zsolt. Pel que fa als relats, s'han augmentat en nombre en el cas de Jenő Heltai, Ferenc Herczeg i Kálmán Mikszáth.

Vegem ara la resta de les obres de ficció per ordre alfabètic del cognom de l'autor:

László Bús Fekete

Guionista cinematogràfic hongarès que, entre els anys 30 i els anys 60, va elaborar el guió d'una quinzena de pel·lícules, en les quals apareixia el seu nom amb diferents variacions: Leslie, Ladislas, Lazlo, etc. De Bús Fekete, en el període estudiat, em consta *Cita de Amor*. És la traducció de l'argument d'una adaptació cinematogràfica de l'any 1941 que porta per títol *Appointment for love*, dirigida per William A. Seiter i basada en una obra de Bús Fekete. Es va publicar a l'editorial Grafidea l'any 1944 dins la sèrie «Esplendor», dedicada a novel·les cinematogràfiques.

Mihály Földi

A la base de dades apareixen *El otoño del corazón* i *La mentira*, totes dues publicades l'any 1944 a la col·lecció «Cumbre» de l'editorial Hispano Americana de Ediciones, la primera traduïda per María Teresa de Aranzadi i la segona per Daniel Velazco. En el cas de *La mentira*, l'any 1963 se'n va fer una nova edició publicada a Cisne de l'editor Germán Plaza a partir de la traducció de Daniel Velazco.

Géza Gárdonyi

Va escriure històries curtes i novel·les socials, però el gènere més important en Gárdonyi va ser la novel·la històrica, basada sempre en la reconstrucció dels temps passats d'Hongria. Les seves obres s'han traduït a un bon nombre de llengües europees, però a l'espanyol només s'ha traduït la novel·la històrica *¿Quién eres tú?*. És una traducció de Jesús Ruiz publicada l'any 1944 a l'editorial de Luis de Caralt dins la sèrie de novel·les històriques de la col·lecció «Atalaya del Tiempo Pasado». Tot i que el títol original de l'obra en hongarès sigui *A láthatatlan ember*, que literalment significa «L'home invisible», el traductor de la versió espanyola ha optat per una traducció molt més lliure.

Jenő Heltai

Va publicar diverses novel·les, contes, obres teatrals i relats humorístics, i també volums de poesia. Com a traductor, va adaptar més d'un centenar d'obres de teatre angleses, franceses i alemanyes per a l'escenari hongarès. A la base de dades em consten les traduccions de les obres *Historia del mundo de los animales* i *Cena, pan, etcétera*, totes dues publicades l'any 1941 a la col·lecció «Grano de Arena» de l'editor Josep Janés. Se'n desconeix el traductor: he consultat materialment els exemplars i no hi figura. En tots dos casos es tracta d'uns llibrets minúsculs (9x5), de 30 pàgines el primer i de 67 el segon.

Ferenc Herczeg

Escriptor de novella social, històrica i de teatre. Les seves novel·les, que es caracteritzen per un estil elegant i impersonal, s'han traduït a molts idiomes europeus. Consten a la base de dades cinc obres seves traduïdes:

- Susana Simón*, una traducció de Marcelo Andrés d'Orbók que es va publicar el 1945 a la col·lecció «Retablo de Ediciones Nausica», segell de Josep Janés.
- El perdido amor*, una traducció de Jorge Garzolini publicada el 1945 per l'editor Luis de Caralt dins la sèrie Atalaya de la Literatura a la col·lecció «Magyar».
- Blancos y rojos*, que es va publicar també el 1945 a l'editorial de Luis de Caralt, però a la col·lecció «Gigante», i se'n desconeix el traductor.
- El demonio embotellado*, una traducció de Ferenc Olivér Brachfeld publicada el 1945 a l'editorial Victoria.
- La diva*, traduïda per F. de Ocampo i publicada l'any 1944 a la col·lecció «Cumbre» de l'editorial Hispano Americana de Ediciones. El títol original de l'obra és *Egy leány története*.

Frigyes Karinthy

Novellista, poeta, crític i traductor. Com a traductor, va publicar una trentena de traduccions de diferents autors anglesos cap a l'hongarès. També va escriure diversos contes i relats humorístics. De la seva producció escrita, a la base de dades en consten tres obres traduïdes:

- El marido escribe*, que es va publicar l'any 1941 a la col·lecció «Grano de Arena» de l'editor Josep Janés. Igual com en el cas de Jenő Heltai, és un petit llibre (9x5) de 69 pàgines, el traductor tampoc no hi figura.
- Viaje en torno de mi cráneo*, traducció de Ferenc Olivér Brachfeld publicada el 1942 a la col·lecció «Carabela» de l'editorial Argos. El títol original és *Utazás a koponyám körül*. A part de l'edició del 1942, n'existeix una nova edició, la qual no apareix a la BNE, a partir de la mateixa traducció de Ferenc Olivér Brachfeld, publicada el 1949 a la col·lecció «Manantial que no cesa», de Josep Janés. Finalment, l'última edició publicada va ser l'any 1961 a la col·lecció «Lauro» de l'editorial Plaza & Janés, també obra del mateix traductor.
- Viaje a Faremidó. El último viaje de Gulliver*, traducció també de Ferenc Olivér Brachfeld publicada el 1945 a la col·lecció «Las Mejores Novelas de los Mejores Novelistas» de l'editorial Victoria. El títol original en hongarès és *Utazás Faremidóba*.

Ferenc Körmendi

Apareixen dues traduccions d'obres seves a la base de dades: *El error i Aventura en Budapest*, totes dues obres publicades el 1945. La primera és una traducció de Luis Torres, el títol original és *A tévedés* i es va publicar dins la col·lecció «Novelas húngaras» de l'editorial Lara. La segona és una traducció d' Enrique de Juan, el títol original és *Budapesti kaland* i es va publicar també a la col·lecció «Novelas húngaras», però de l'editorial Victoria, propietat de Ferenc Olivér Brachfeld. Segons la BNE, no hi ha més edicions d'aquestes traduccions, però segons el CCUC, de l'obra *Aventura en Budapest*, se'n va fer una reedició l'any 1948 a la col·lecció «Manantial que no cesa» de Josep Janés.

Ferenc Molnár

De Ferenc Molnár a la base de dades apareix l'obra *Las raíces del árbol*, traduïda per Marcelo Andrés d'Orbók i publicada el 1945 a la col·lecció «Horizonte» de l'editorial Lara. El títol original d'aquesta obra és *A Pál utcai fiúk*. El 1968 se'n va fer una adaptació cinematogràfica dirigida per Zoltán Fábri. Un text introductor i imprès a la part de darrere de la portada del llibre, segurament escrit pel mateix traductor, explica que es tracta d'un text autobiogràfic dels primers anys de l'autor i qualifica la novel·la d'obra d'art, plena de tendresa i humanitat. Afirma que es pot considerar la millor novel·la de Molnár i, a més, una de les obres hongareses més importants.

Zoltán Nagyiványi

L'obra *Duelo en Oriente* de Zoltán Nagyiványi va ser traduïda també per Marcelo Andrés d'Orbók i publicada el 1945 a la col·lecció «Novelas húngaras» de l'editorial Victoria. Tampoc en aquest cas n'hi ha cap més edició a la BNE.

Lajos Zilahy

De tots els autors hongaresos de la base de dades, Lajos Zilahy n'és el més traduït. Em consten nou obres traduïdes entre 1939 i 1945, una d'aquestes amb dues edicions diferents. Vegem-les:

—*Algo flota sobre el agua* apareix a la base de dades del treball en dues edicions diferents, traduïdes per Ferenc Olivér Brachfeld. La primera es va publicar a la col·lecció «Novelas húngaras» de l'editorial Lara, però se'n desconeix l'any i no apareix a la BNE. La segona es va publicar el 1944 a la col·lecció «Norte» de l'editorial Victoria i apareix a la BNE com a primera edició. El títol original de l'obra és *Valamit visz a víz*. A part d'aquestes edi-

- cions, a la BNE, n'hi apareixen deu més, totes amb la mateixa traducció de Ferenc Olivér Brachfeld: una de publicada per Josep Janés el 1947 a la col·lecció «Manantial que no cesa», quatre de publicades a l'editorial Plaza & Janés els anys 1961, 1962, 1965 i 1976, quatre més de publicades per Germán Plaza els anys 1959, 1960, 1962 i 1967, i per últim, una edició publicada per l'editorial Andrés Bello el 1998. Al CCUC no hi apareixen totes aquestes edicions, però de Josep Janés n'hi consta una altra de 1952.
- El alma se apaga* es va publicar l'any 1943 a la col·lecció «Anfora» de Josep Janés i és també una traducció de Ferenc Olivér Brachfeld. El títol original de l'obra és *A lélek kialszik*. N'és la primera edició i es caracteritza per tenir el frontispici pintat a mà, obra de Joan Palet. Apareix al catàleg de la BNE juntament amb sis edicions més, totes publicades per Germán Plaza en diferents anys: 1959, 1961, 1964, 1966, 1971 i 1975. Al CCUC, en canvi, només hi apareixen la primera edició de 1943, la de Germán Plaza de 1964, dues de Josep Janés de 1944 i 1954 i una del Círculo de Lectores, de 1970.
 - Las armas miran atrás* és una traducció de Fernando Trías publicada el 1943 per Josep Janés a la sèrie «Novelistas húngaros» de la col·lecció La Pléyade. El títol original de l'obra és *A fegyverek visszanéznek*. Apareix a la BNE com a primera edició i, a més, hi consten cinc reedicions d'aquesta obra traduïdes pel mateix Fernando Trías: dues de publicades els anys 1959 i 1961 al segell Cisne de l'editor Germán Plaza i tres més publicades els anys 1967, 1973 i 1975 a la col·lecció Reno d'Ediciones G. P. Complementàriament, al CCUC en trobem dues edicions més de Josep Janés: la segona, de 1944, i la tercera, de 1954, totes dues amb sobrecoberta de Joan Palet i portada de R. Giralt Miracle.
 - Vida serena* és una obra traduïda per Horacio Moraleda i publicada el 1943 a la col·lecció Cumbre de l'editorial Hispano Americana de Ediciones. El títol original de l'obra és *Csendes élet*. També es tracta d'una primera edició, segons el catàleg de la BNE. A part d'aquesta edició, n'hi apareixen quatre més, però traduïdes per Ferenc Olivér Brachfeld: tres de publicades a l'editorial de Germán Plaza els anys 1957, 1962 i 1968, i una de publicada el 1977 a la col·lecció «Rotativa» de Plaza & Janés.
 - El ladrón* és una traducció de Ferenc Olivér Brachfeld publicada el 1945 a la col·lecció «Norte» de l'editorial Victoria. Possiblement es tracti de la primera i única edició de l'obra, ja que al catàleg de la BNE no n'apareix cap més.
 - El desertor* es va publicar el 1944 a la col·lecció Cumbre de l'editorial Hispano Americana de Ediciones. El títol original de l'obra és *A szökevény*. La traducció és també de Ferenc Olivér Brachfeld, igual com ho són les cinc edicions que apareixen a la BNE: dues de publicades els anys 1957 i 1962 al segell Cisne de Germán Plaza, una de publicada l'any 1965 a Edi-

- ciones G. P. dins la col·lecció Reno i, finalment, dues més de publicades a Plaza & Janés els anys 1962 i 1975, la primera dins la col·lecció «La obra inolvidable» i la segona dins la col·lecció «El arca de papel».
- La ciudad en vagones* és una traducció de Ferenc Olivér Brachfeld publicada el 1944 a la col·lecció «Rosa de los vientos» d'Ediciones Pallas, de Josep Janés. El títol original de l'obra és *A földönfutó város*. A part d'aquesta, a la BNE no en consten més edicions, però he pogut localitzar-ne dues més: una segona edició publicada el 1945 a Ediciones Lauro de Josep Janés, i una tercera publicada també per Josep Janés el 1954. Tant l'una com l'altra porten per títol *La ciudad vagabunda* i tenen sobrecoberta de Joan Palet i portada de R. Giralt Miracle.
 - Las cárceles del alma* es va publicar el 1944 a la col·lecció «Leda» del segell Lauro, de Josep Janés. El títol original de l'obra és *Két fogoly*. És la primera edició de l'obra i, novament, la traducció és de Ferenc Olivér Brachfeld, de la mateixa manera que les altres catorze edicions que apareixen al catàleg de la BNE. D'aquestes, una es va publicar a la col·lecció «Club de los lectores» de Josep Janés l'any 1959, tres es van publicar a Plaza & Janés els anys 1961, 1962 i 1965, cinc es van publicar a Ediciones G. P. dins la col·lecció «Reno» els anys 1960, 1963, 1964, 1970 i 1975, quatre més es van publicar al Círculo de Lectores els anys 1966, 1979, 1981 i 1982, i finalment una de publicada l'any 2004 a la col·lecció «El novelón de la SER» de l'editorial Aguilar (Santillana, segons el CCUC), a Madrid en aquest cas. Segons el CCUC, a més a més, hi va haver una altra edició de Josep Janés el 1952 i una edició del 1964 a la col·lecció «La obra inolvidable» de Plaza & Janés.
 - El amor de un antepasado* és una traducció de Ferenc Olivér Brachfeld publicada el 1944 a l'editorial Lara. El títol original de l'obra és *Széppapám szerelme*. Al catàleg de la BNE n'apareixen dues edicions més: una de l'any 1959 i altra de l'any 1963, totes dues publicades per Germán Plaza. Aquestes dues edicions no consten al CCUC, però, en canvi, n'hi consten dues que no apareixen a la BNE: una de l'editorial Victoria l'any 1946 i una altra de Josep Janés l'any 1954.

3. TRADUCTORS

En aquest apartat mostro petits esbossos sobre la trajectòria biogràfica d'alguns dels traductors dels quals m'ha estat possible de localitzar informació. Desafortunadament, alguns editors no donaven prou importància a la feina de la traducció i en alguns llibres el nom del traductor ni tan sols hi figura. En alguns casos, en canvi, és el traductor mateix qui desitja ocultar la seva identitat per motius diversos, sovint sota un pseudònim difícilment associable al seu nom

autèntic. He consultat diversos diccionaris de pseudònims però la majoria són personalitats desconegudes i difícilment se'n troba informació. Només en alguns pocs casos, com en el de Ferenc Olivér Brachfeld, es pot trobar extensa informació en articles publicats i entrades en diccionaris. En una bona part, no ha estat possible localitzar cap informació biogràfica, o només algunes informacions biogràfiques en revistes, antologies poètiques o d'altres repertoris.

Josep Maria Borràs de Quadras

Va néixer a Barcelona el 1885 i vivia al 296 del carrer Diputació. Va ser propietari i director d'Ediciones Ave, president del Consell d'Administració d'El Hogar y la Moda, Sociedad General de Publicaciones i director adjunt de Borràs y Cía i Librería Occidente. Va traduir obres de Théophile Gautier, Franz Liszt, Giovanni Boccaccio, Victor Hugo, Camille Maclair, entre d'altres.

Ferenc Olivér Brachfeld

Ferenc Olivér Brachfeld i Latzkó, psicòleg i escriptor hongarès, va néixer a Budapest el 1908 i va morir a Quito (Equador) el 1967. En aquest cas, us remeto a la comunicació dels doctors Manuel Llanas i Ramon Pinyol, en la qual s'aprofundeix especialment en la seva vessant com a editor (Editorial Victoria) i també com a traductor.

Josep Farran i Mayoral

Va néixer a Barcelona el 1883 i va morir el 1955. Va ser traductor, crític literari i musical i escriptor de formació autodidacta. Professor de l'Escola Industrial i bibliotecari del Consell de Pedagogia de la Mancomunitat. Va col·laborar a *La Revista* des del seu començament, l'any 1914. També va col·laborar amb *El Poble Català* i *La Veu de Catalunya, Estil* (1906-1907), *Teatralia* (1909-1910), *Ofrena, Un Enemic del Poble* (1917-1919), *Anuari de Catalunya* (1917), *La Mainada* (1921-1923) i *Revista de Catalunya*, entre d'altres. Va traduir autors com Shakespeare, Flaubert, Swift, Plató, Aristòtil, etc. De la seva obra escrita destaquen *La renovació del teatre* (1917), *Lletres a una amiga estrangera* (1920), *Diàlegs crítics* (1926), *Homes, coses, polèmiques* (1930) i *Política espiritual* (1935).

José García Mercadal

Escriptor i crític literari nascut el 1883 a Saragossa. Va començar estudiant Enginyeria Industrial però més tard va optar pel Dret. Va obtenir el doctorat, però, finalment, es va dedicar al periodisme i la literatura, que era el que més l'atreia. Va escriure més de 50 llibres (novelles, assaig, biografies, llibres de

viatges, etc.) i va publicar més de 150 traduccions. També va ser fundador i propietari de l'Editorial Babel, on va dirigir la publicació d'obres d'escriptors europeus. Va col·laborar conjuntament amb Andrés Révész en la traducció de la segona edició de l'*Antología de Humoristas Húngaros Contemporáneos*.

Enrique de Juan

Poeta nascut el 1909 a Madrid. Va anar a viure a Barcelona i va començar a treballar en una fàbrica de camises. Llegia els diaris i es va interessar per revistes intel·lectuals i la poesia. El 1931 va fundar la revista *Ágora* i l'any següent va publicar el llibre *España en romance*. Publicava a la pàgina literària de l'*Heraldo de Madrid*, dirigit per Miguel Pérez Ferrero. Més tard va fundar també *Hoja literaria*, de la qual només van aparèixer quatre números. Va publicar un llibre de versos i va traduir moltíssim, fins a 16 llibres d'autors estrangers en un any. De Ferenc Körmendi va traduir *Aventura en Budapest*.

Alfons Nadal

Escriptor nascut a Barbastre (Aragó) el 1888. Des de jove va viure a Barcelona. Va col·laborar al diari *La Publicitat*. És autor de les novel·les *Místico amor humano* i *La santa pecadora* en espanyol. En català, va escriure *Josep II* i *La dona de l'aigua*. Va traduir moltíssim a l'espanyol, gairebé tota la producció de Dostoievski, entre molts altres autors.

Andrés Révész

Va néixer el 1896 a Galgóc, una petita ciutat del sud-oest d'Eslovàquia que aleshores formava part d'Hongria. Va estudiar filologia romànica a les universitats de Budapest i de París. Els anys quaranta va arribar a Espanya i va entrar a treballar a *El Sol* i més tard a l'*ABC* com a comentarista de política internacional. Per encàrrec d'aquests diaris va viatjar a molts països europeus: Finlàndia, Grècia, Anglaterra, Polònia, etc. També va escriure diversos llibres de caire polític, biografies i novel·les. Va traduir de l'hongarès una vintena de llibres dels autors Jókai, Herczeg, Heltai, Kóbor, Bíró, entre d'altres. És el traductor de la primera edició de l'*Antología de Humoristas Húngaros Contemporáneos*.

Rafael Vázquez Zamora

Rafael Vázquez Zamora, crític literari, va néixer a Huelva el 1907 i va morir a Madrid el 1972. Va cursar els estudis de dret i de medicina però va ser la literatura el que més el va captivar. Va dirigir uns quaderns literaris titulats *Eco*. També va escriure pàgines literàries al diari *España*, de Tànger, i a *Desti-*

no, de Barcelona. Tant amb la revista com amb l'editorial Destino, hi estava estretament vinculat. Va participar als concursos literaris Eugenio Nadal, Café Gijón i Sésamo, entre d'altres. Va traduir de l'anglès i del francès diversos autors: Émile Herzog, Virginia Woolf, Joseph Conrad, Walter Scott, etc.

4. EDITORIALS

En aquest apartat presento una breu pinzellada de cada editorial involucrada en la publicació de traduccions de l'hongarès dins el període estudiat. D'algunes editorials només he pogut trobar informació a partir de catàlegs i fulls publicitaris. En canvi, en uns altres casos es tracta d'editorials molt conegudes de les quals es pot trobar moltíssima informació. Així, doncs, he intentat compensar l'extensió informativa de cadascuna limitant-ho en el cas de les més conegudes i detallant les col·leccions i els autors traduïts en el cas de les menys conegudes.

Argos

L'editorial de Javier Garriga, amb domicili al número 30 del passeig de Gràcia. També tenia sucursal a Buenos Aires (Paraguay, 1300). D'autors traduïts destaquen Jacques Chardonne, Rosamond Lehmann, Mark Twain, Maurice Baring, Georges Duhamel, Lajos Zilahy, etc. Dins el període estudiat, em consta que l'editorial Argos va publicar el 1942 l'obra de Frigyes Karinthy *Viaje en torno de mi cráneo*, traduïda de l'hongarès per Ferenc Olivér Brachfeld.

Ariel

Editorial sorgida com a impremta el 1941 a mans dels universitaris Alexandre Argullós i Josep Maria Calsamiglia. Al llarg dels anys va tenir diversos domicilis a Barcelona: al 255 del carrer Aragó, al 270 del carrer Còrsega, al 67 de la ronda de Sant Pau, als 46-48 del carrer Berlín, al 219 del carrer Provença i, a Esplugues de Llobregat, als 134-138 de l'avinguda José Antonio. Els llibres publicats per Ariel es dirigeixen, en general, a lectors en formació universitària i a professionals de diferents disciplines. Actualment es troba aglutinada dins el conglomerat editorial de Planeta.

Ave

Editorial fundada per Josep Maria Borràs de Quadras, empresari i traductor. Es trobava al 296 del carrer Diputació de Barcelona. Publicava principalment obres sobre música i biografies. Els anys del període estudiat, Ave va publicar *Chopin* de Franz Liszt, traduïda pel mateix editor a partir del francès.

Catòlica Casals

Editorial fundada el 1870 per Primitiu Sanmartí i Ramon Casals. Originàriament l'editorial es deia Librería y Tipografía Católica i es trobava al número 5 del carrer del Pi. Al cap de tres anys, Sanmartí va deixar l'editorial i Casals va continuar portant endavant l'empresa juntament amb el seu germà Miquel Casals i Xiqués. A la base de dades del treball consta publicada per Catòlica Casals la traducció de l'obra de l'autor hongarès Tihamér Tóth *Castidad y juventud*.

Destino

Ediciones Destino va sorgir el 1939 d'un grup de catalans que es van passar al bàndol franquista durant la Guerra Civil. Els diferents domicilis que va tenir l'editorial a Barcelona van ser al 62 del carrer Tallers, al 4 del carrer Balmes, al 28 del carrer Pelai i al 425 del Consell de Cent. A la base de dades del treball consta publicada per Destino la biografia *Vida de Nijinsky*, escrita per Romola Pulszky i traduïda de l'hongarès per Ferenc Olivér Brachfeld.

Grafidea

Editorial amb seu al 154 del carrer Bailén de Barcelona, especialitzada principalment en la publicació d'arguments de produccions cinematogràfiques. Entre les diferents col·leccions destaca «Novelas cinematográficas» (sèrie Esplendor), on es publicaven adaptacions de pel·lícules en format d'argument resumit. A la base de dades del treball, hi figura la traducció de l'argument de la pel·lícula *Appointment for love*, de László Bús Fekete.

Hispano Americana de Ediciones

Originàriament s'anomenava Casa Editorial Vecchi i es trobava a Coello, 188 (Barcelona). El fundador de l'editorial era Otello Parenti Vecchi. A partir de 1940, l'editorial es va anomenar Hispano Americana de Ediciones i tenia la seu al 188 del carrer Londres. Publicava principalment obres de ficció literària. Destaquen sobretot les obres de Lajos Zilahy, Edgar A. Poe, R. L. Stevenson, Ferenc Herczeg, etc.

Iberia

Editorial fundada per Joaquim Gil, amb seu al 179 del carrer Aribau i més tard al 180 del carrer Muntaner. Publicava novella d'aventura, històrica i narrativa contemporània. La col·lecció literària més important va ser «Las grandes obras maestras de la literatura universal». Destaquen autors estrangers com ara

Prosper Mérimée, Alphonse Daudet, Alexandre Dumas, Joseph Henry Rosny, etc. Publicada els anys estudiats, de l'hongarès em consta la traducció de la biografia *Schumann y Clara*, d'Imre Gyomai.

Ibérica

Editorial dels germans Josep i Pau Pugès. L'editorial va tenir diversos domicilis al llarg dels anys: al 188 del carrer Londres (exactament el mateix que en el cas de la Hispano Americana de Ediciones), al 62 del passeig de Gràcia, al 33 del carrer Casanova i al 183 del carrer Provença. A la base de dades del treball, hi consta publicada a Ibérica la biografia *Napoleón III*, escrita per Andor Németh i traduïda de l'hongarès per Ferenc Olivér Brachfeld.

José Janés

Editor de gran renom nascut el 1913 a Collblanc (Barcelona) i propietari de diversos segells editors. Tenia la seu principal al 361 del carrer Muntaner de Barcelona i el magatzem al núm. 11 del carrer Wagner. Va ser el gran impulsor de la introducció de la literatura estrangera. Publicava moltíssimes traduccions de tot tipus de literatura: antologies poètiques, biografies, clàssics del segle xx, novel·les humorístiques, premis Nobel, etc.

Lara

Editorial de José Manuel Lara Hernández, nascut el 1914 a la província de Sevilla. Tenia la seu al 72 del carrer Bruch de Barcelona i publicava novel·les de W. Somerset Maugham, André Maurois, Stefan Zweig, G. K. Chesterton, Rudyard Kipling, Ferenc Molnár, etc. dins les col·leccions Amanecer, Horizonte i Liceo. El 1949 va crear l'editorial Planeta, que avui dia és un *holding* liderat per José Manuel Lara Bosch, el seu fill.

Librería Religiosa

Editorial fundada el 1848 per Josep Caixal i Estradé, bisbe de la Seu d'Urgell, i dirigida més endavant pel jesuïta Ramón Ruiz-Amado. El domicili de l'editorial es trobava al número 20 del carrer Avinyó. Consta a la base de dades del treball l'obra *¡La vida por Cristo! Vida de Esteban Kaszap (1916-1935)*, de l'autor hongarès László Endrődy.

Luis de Caralt

Editor amb seu al 88 del carrer Ganduxer de Barcelona. Publicava novel·les històriques, llibres de religió, medicina, art, biografia, etc. Entre els diferents

autors traduïts destaquen William Faulkner, Stefan Zweig, Georges Simenon, Aldous Huxley, Graham Greene, Octave Aubry, etc. A la base de dades del treball consten traduïdes de l'hongarès l'obra de Géza Gárdonyi *¿Quién eres tú?* i les obres de Ferenc Herczeg *El perdido amor* i *Blancos y rojos*.

Roma

Editorial fundada per Pedro Manén. No he pogut localitzar cap catàleg d'aquesta editorial però, a partir de la base de dades general, he pogut veure que entre 1941 i 1944 l'editorial va publicar novel·les dins la col·lecció «Aventuras» i contes infantils dins la col·lecció «Ah-Oh!». També publicava col·leccions de quaderns de pintura. Segons consta al catàleg de la BNE, l'activitat de l'editorial va perdurar fins als anys vuitanta publicant contes infantils en diverses col·leccions.

Victoria-Tartessos

Editorial fundada per Félix Ros i posteriorment dirigida per Ferenc Olivér Brachfeld. El 1944, Félix Ros va vendre l'editorial Tartessos a José Manuel Lara Hernández, el qual aleshores en va vendre una participació a Ferenc Olivér Brachfeld. Al llarg dels anys va tenir diferents domicilis a Barcelona: originàriament al 35 del carrer Canuda, més tard al 13 del carrer Barberà i, finalment, al 32 del carrer Comtal, ja sota la direcció de Brachfeld. A la base de dades del treball figuren publicades per Editorial Victoria traduccions dels següents autors hongaresos: Ferenc Herczeg, Frigyes Karinthy, Ferenc Körmen-di, Zoltán Nagyiványi i Lajos Zilahy.

4. CONCLUSIONS I AGRAÏMENTS

Per concloure cal remarcar que, en aquest període, l'autor hongarès més traduït és Lajos Zilahy i el traductor més actiu és Ferenc Olivér Brachfeld. Les editorials que més traduccions van publicar són Hispano Americana de Ediciones, l'editor José Manuel Lara i els diferents segells de Josep Janés.

Totes les traduccions del període estudiat són primeres edicions, amb dues úniques excepcions: l'obra de Tihamér Tóth, que consta com a segona edició però no m'ha estat possible de localitzar-ne la primera, i l'obra de [Béla] Zsolt, que consta com a quarta edició i també en desconec les anteriors. Pel que fa a la fortuna posterior de les traduccions del període, únicament les de Franz Liszt, Romola Pulszky i Lajos Zilahy s'han reeditat profusament en anys recents. Els autors traduïts són tots coetanis a l'època en què es van publicar les traduccions.

Pel que fa a la llengua d'origen, són traduccions directes de l'hongarès excepte en els següents casos: *Schumann y Clara*, d'Imre Gyomai, traduïda del francès per Alfons Nadal; *Chopin*, de Franz Liszt, traduïda del francès per Josep Maria Borràs de Quadras i, finalment, la segona part de *Vida de Nijinsky*, traduïda de l'anglès per Rafael Vázquez Zamora.

Espero haver pogut donar una visió general del panorama de l'edició a Catalunya pel que fa a les traduccions de l'hongarès durant aquests anys tan difícils, marcats amb l'escassetat del paper i sobretot per la forta censura. Per acabar, vull deixar constància del meu agraïment al Dr. Manuel Llanas, que em dirigeix la tesi doctoral i sempre amb molt encert em sap aconsellar convenientment. Al doctor Ramon Pinyol, que en tot moment està disposat a aportar nous punts de vista de gran valor. I, naturalment, a Kálmán Faluba i a Ildikó Szijj per l'ajuda i atenció que m'han dispensat.

JOSEP M. FRIGOLA SÈCULI
Universitat de Vic

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Bibliografía general española e hispanoamericana*, Madrid, Cámara Oficial del Libro, 1936-1942.
- Bibliografía Hispánica*, Madrid, Instituto Nacional del Libro Español, 1942-1945.
- GONZÁLEZ 1946: César González Ruano: *Antología de Poetas Españoles Contemporáneos en Lengua Castellana*. Barcelona, Gustavo Gili.
- Índice Biográfico de España, Portugal e Iberoamérica*, 3a edició corregida i ampliada, 10 vol. Víctor Herrero Mediavilla, ed. Munic, K.G. Saur, 2000.
- LLANAS 2005: Manuel Llanas, *L'edició a Catalunya: el segle XX (fins a 1939)*, Barcelona, Gremi d'Editors de Catalunya.
- MORET 2002: Xavier Moret, *Tiempo de editores. Historia de la edición en España, 1939-1975*, Barcelona, Destino.
- Who's who in Spain. A biographical Dictionary containing about 600 Biographies of prominent people in and of Spain and 1400 Organizations*, 1a edició, Barcelona, Herder, 1963.
- SAINZ 1973: Federico Carlos Sainz de Robles, *Ensayo de un Diccionario de la Literatura. Escritores Españoles e Hispanoamericanos*, 4a edició, volum 2, Madrid, Aguilar.